EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Pyydettynä asiantuntijalausuntona julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2023-2026 oikeusministeriön hallinnonalan osalta Suomen Syyttäjäyhdistys ry (myöh. SSY) esittää seuraavaa:

SSY edustaa suurinta osaa Suomen syyttäjistä.

Oikeusministeriön hallinnonalan toimintaedellytykset tulee turvata paremmin kuin mitä valtioneuvosto selonteossaan suunnittelee. Tilanne on valitettavasti sama kuin viime vuonna, eikä todellista parannusta ole tulossa. Määrärahojen korotukset on osoitettu lisääntyneisiin tehtäviin (seksuaalirikokset, laittoman uhkauksen muutokset), ei tarvittavaan resurssien puutteen korjaamiseen. Julkisen talouden näkymät ovat haasteelliset, mutta toimivan ja turvallisen yhteiskunnan yksi tärkein perusta on toimiva oikeudenhoito. Tällä suunnitelmalla se ei toteudu. Tulisi ymmärtää, että haastavassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa toimiva oikeudenhoito on yksi tärkeimmistä sisäistä ja myös ulkoista turvallisuutta kohottava tekijä. Suomen tulee nostaa oikeudenhoitoon käytettävien varojen määrää talousarviossa samalle tasolle muiden pohjoismaiden kanssa.

Otamme lausunnossa ensisijaisesti kantaa rikosasioiden hoitoa koskeviin asioihin. Rikosasioiden toimiva hoitaminen takaa yhteiskuntarauhaa. Koko rikosasioita hoitavalla ketjulla pitää olla riittävät resurssit. Ketjuun kuuluvat esitutkintaviranomaiset, syyttäjät, tuomioistuimet sekä täytäntöönpano viranomaiset, kuten ulosottolaitos ja rikosseuraamusvirasto. Vaikka koronan takia valtiontalouden tasapainottaminen vaatii pohdintaa, ei ole tarkoituksenmukaista eikä järkevää saattaa oikeudenhoitoa entistä pahempaan kriisiin. Se ei ole julkisen talouden kestävyydellekään järkevää, koska se vain aiheuttaa yhteiskunnalle enemmän kokonaiskuluja.

Syyttäjälaitoksen toimintaedellytykset keskeisenä ja hyvin merkittävänä viranomaisena rikosprosessiketjussa tulee turvata, jotta koko rikosprosessiketju takaisi kansalaisten oikeusturvan. Syyttäjä on viranomainen, joka osallistuu koko rikosprosessiin. Myös turvallisuusuhkien rikosoikeudelliseen arviointiin jo alkuvaiheessa. Se myös sitoo henkilöstövoimavaroja, joka on huomioitava. Ukrainaan kohdistuva hyökkäys sitoo myös syyttäjävoimavaroja. Tällä hetkellä useamman syyttäjän työpanoksen. Syyttäjien työ on yhteiskunnan ydintoimintaa, joka takaa oikeusvaltion toimimisen ja kansalaisten turvallisuuden.

Tällä hetkellä rikosprosessin toimijoiden resurssit eivät ole riittävät ja pienempiä rikoksia ei käytännössä enää kaikissa paikoissa kyetä asianmukaisesti tutkimaan, syyttämään ja tuomitsemaan. Syyttämisprosentit ovat viime vuosina laskeneet ja usein kyse on asioista, joissa rikos on tapahtunut ja tekijä on tiedossa. Vaikka menettely onkin kaikin tavoin laillista ja säännösten mukaista, ei se ole yhteiskunnallisesti välttämättä toivottavaa ja suuremmaksi osaksi syynä on puuttuvat henkilöstöresurssit.

Rikosasioiden lukumäärä on pysyvästi noussut noin 80 000 asiasta noin 90 000 asiaan. Toisaalta rikosasiat ovat myös muuttuneet entistä vaativammiksi ja laajemmiksi. Vaativat rikosasiat myös vievät entistä suuremman osuuden syyttäjien työmäärästä ja vaativat koko ajan syyttäjien resursseja esitutkintayhteistyönä, syyteharkinta-aikana ja oikeudenkäynneissä eri oikeusasteissa. Näiden asioiden hoitaminen voi myös vaatia useiden syyttäjien yhteistyötä. Pahimmillaan tällaisen asian istunnot ovat vieneet syyttäjien työaikaa jopa vuoden käräjäoikeudessa ja toisen vuoden hovioikeudessa. Niiden käsittelyt sitovat entistä enemmän resursseja ja käsittelyajat pitenevät.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on Syyttäjälaitoksen painotetun työmäärävertailun mukaan työmäärä kasvanut noin 26 prosenttia! Henkilötyövuodet ainoastaan 11 %. Vaativien asioiden osuus työmäärästä on 66 %. Esimerkkeinä digitalisaation aiheuttamista valtavista tutkintakokonaisuuksista on mm. Vastaamo-asia, jossa asianomistajia on yli 25 000 tuhatta tai salattujen verkkojen huumausainemyyntiverkostot. Vastaamon valtavuutta voi pohtia miettimällä sitä, jos istuntopäivässä ehditään käsitellä 10 asianomistajan asia menee käsittelyyn jopa 20 vuotta!

Asioiden vaativuutta nostaa rikosasioiden kansainvälistyminen ja tietoverkkojen hyödyntäminen. Rikolliset tulevat Suomeen tekemään rikoksia, niitä kohdistetaan ulkomailta Suomeen, rikoshyöty viedään ulkomaille yms. Vaativuus on noussut talousrikoksissa, järjestäytyneen huumausainerikoksissa, mutta myös nettimaailman yleisessä huumausaineiden tilaamisen helpottumisessa, petosrikosrikoksissa, omaisuusrikoksissa, tietoverkkorikoksissa, seksuaalirikoksissa, ihmiskaupparikoksissa, yritysvakoilussa, terrorismirikoksissa yms. Uutena hyvin vakavasti otettavana ilmiönä ovat mm nuorten jengien vakavat väkivalta ja ryöstörikokset lisääntyneet huomattavasti. Ukrainan sota aiheuttaa suuren uhan mm. sotarikosten esille tulemiseen.

Henkilöstömäärä, varsinkaan syyttäjien määrä ei ole kasvanut ollenkaan siinä suhteessa. Kasvua syyttäjien lukumäärässä on 15 vuoden aikana vain noin 65 henkilöä. Se ei millään riitä. Todellisuudessa laskennallisesti syyttäjien lukumäärä on laskenut 74 syyttäjää! **Tämä aiheuttaa sen todellisuuden, että syyttäjät väsyvät ja siirtyvät muihin töihin. Tätä on havaittu mm. siirtymisessä tuomioistuinlaitokseen sekä vielä useamman pohdintana.**

Kaikki tällainen asioiden tutkimatta jättäminen ja oikeudenkäyntien pitkittyminen lisää huomattavasti vaaraa yhteiskunnan lainkäytön arvostamisen rapistumiseen ja omankäden oikeuden lisääntymiseen. Koko rikosprosessiketju voi vaarantua, jos osana rikosprosessiketjua ei syyttäjälaitoksen henkilöstöön ja varsinkin syyttäjiin käytettävästä määrärahasta pidetä huolta. Tämän tyyppinen oikeusvaltion perusrakenteiden rappeutuminen ei saisi johtua siitä, että rikosprosessiketju mukaan lukien syyttäjätoiminnot, on aliresurssoitu.

Tasokorotus oikeudenhoitoon ja syyttäjälaitoksen resursseihin on siis tehtävä ja se on varmistettava pysyväksi**.** Nyt on OM:ssa selvitettävänä oikeudenhoidon selonteko. Sen tuomiin asioihin tietoihin tulisi varautua.

Syyttäjälaitoksen resurssit suhteessa työmäärään on hyvin haastavaa. Syyttäjien määrä on lisäksi huomattavasti pienempi kuin muualla vertailukelpoisissa länsimaissa eikä asialle ole olemassa mitään rikosprosessuaalista perustetta. Suomessa on noin seitsemän syyttäjää sataatuhatta asukasta kohden, kun Euroopassa keskiarvo on noin yksitoista syyttäjää sataatuhatta asukasta kohden. Pohjoismaissa syyttäjiä on

keskimäärin 10-12 sataatuhatta asukasta kohti. Jos tätä suhdelukua sovellettaisiin Suomeen, tulisi Suomessa siis olla noin 600 syyttäjää. Suomessa syyttäjiä on kuitenkin ainoastaan noin 400. Suomessa on myös suhteessa huomattavasti vähemmän syyttäjiä kuin Ruotsissa (Suomessa 7/100.000 ja Ruotsissa 10/100.000), vaikka työnkuva ja tehtävät vastaavat pitkälti Suomessa ja Ruotsissa toisiaan. Suomessa syyttäjä osallistuu rikosasioiden esitutkintaan merkittävällä panoksella esitutkintalaissa säädetyn esitutkintayhteistyön kautta ja Ruotsissa taas on olemassa järjestelmä, jossa on syyttäjätutkinnanjohtaja ja poliisin tutkinnanjohtaja. Työhön ja työn laatuun liittyviä perusteita siihen, että Suomessa syyttäjiä on huomattavasti vähemmän, ei ole olemassa.

Viime vuosien tasokorotuksilla on saavutettu vasta uudelleen tämä 7 syyttäjän rajaa, joka toteutui vuonna 2018. Varsinaista tasokorotusta ei siten ole tehty. Syyttäjien lukumäärä on noin 400. Nyt korona rahoituksen kautta on syyttäjien määrä hieman noussut, mutta siitä huolimatta työt rästiytyvät. Jollei tasokorotusta tehdä laskee syyttäjälaitoksen htv seuraavina vuosina takaisin. Se on kestämätön tilanne.

Jo nyt rikosasioiden kesto on kohtuuton erityisesti rikosten uhrien näkökulmasta. Lakimiesliiton tekemien tutkimusten mukaan esimerkiksi raiskauksissa kestää 18 kuukautta tapahtumasta käräjäoikeuden tuomioon, pahoinpitelyissä 15 kuukautta ja vastaava aika on varkauksien osalta 13 kuukautta. Merkittävä osa prosessin kestosta aiheutuu syyteharkinta-ajasta (raiskaukset 10 kk, pahoinpitelyt ja varkaudet n. 8 kk). Ajat ovat aivan liian pitkiä asianomistajalle odottaa ratkaisua. Lisäksi esitutkintayhteistyöhön käytettävien resurssien niukkuuden vuoksi myös esitutkinta usein pitkittyy syyttäjien työkiireiden vuoksi.

Tasokorotus syyttäjälaitoksen määrärahoihin pitää tehdä. Se on välttämätöntä, jotta oikeudenkäynnit eivät enää pitkittyisi, kaikki asiat kyetään hoitamaan ja henkilöstö jaksaisi.

Syyttäjäyhdistys katsoo, että tähän voidaan vastata vain nostamalla nyt heti syyttäjien määrän taso heti 450 htv:hen ja pikaisesti 500 syyttäjään. Syyttäjälaitos tuo esille 586 htv:n määrän, mutta se luku sisältää myös muun henkilökunnan. SSY katsoo, että tärkeää olisi myös julkisesti keskustella riittävästä syyttäjien lukumäärästä, kuten esimerkiksi poliisin kohdalla tehdään. Määrän tulisi olla lähtötasoltaan 500.

Syyttäjälaitos on tehnyt kaikki toimintaa tehostavat muutokset. On tehty organisaatiouudistus, jossa syyttäjälaitoksesta tehtiin yksi virasto. Näin resursseja voidaan käyttää mahdollisimman tehokkaasti koko maassa. Syyttäjälaitoksessa on myös esimerkiksi perustettu erikoissyyttäjäjärjestelmä vaativia ja aikaa vieviä juttuja varten, keskitetty talous- ja henkilöstöhallinto ja hyödynnetty uusia prosessisääntöjä kuten videoyhteyksiä ajansäästämiseksi ja keskitetty nopeasti käsiteltävät asiat omaan yksikköönsä.

Työt rästiytyvät kuitenkin koko ajan. Vuoden 2021 lopussa oli avoinna yli 18 000 asiaa. Kasvua viime vuosina on ollut noin 6000 asiaa. Yli vuoden ratkaisematta olevien asioiden määrä on myös noin 1300. Määrä on noussut viime aikoina voimakkaasti, kasvun ollessa muutaman vuoden aikana yli 200 prosenttia!

Tarvittaisiin pikaisesti lisämäärärahoja, jotta toiminta pysyisi edes tasolla missä sisään tulevat asiat pystyttäisiin jotenkin hoitamaan. Vanhoja rästiytyneitä asioita ei sillä vielä pystyttäisi tekemään pois.

Syyttäjien määrän nostaminen 500 vaatisi noin 10 miljoonan pysyvän tasokorotuksen tämän hetkiseen tilanteeseen. Tällöin syyttäjien määrä nousisi 400:sta. Tämä tulisi tehdä heti eikä vasta vuoteen 2026 mennessä. Kun on kyse oikeusvaltion ydintehtävästä, kyse on mitä suurimmassa määrin arvovalinnasta.

Käytännössä asiat hoituvat edes siedettävästi siksi, että syyttäjät venyvät yhteiskunnan hyväksi ja tekevät ylipitkää työpäivää. Henkilöstön keskuudesta ilmenee, että usein töitä tehdään viikonloppuisin ja keskimäärin noin 6 pv/viikko. Se perustuu ammattiylpeyteen, velvollisuudentuntoon ja vastuunkantoon. Pidämme erittäin tärkeänä, että yhteiskunta toimii ja siellä on kaikilla turvallista. Olemme samaa mieltä siitä, että rikokset pitää selvittää ja saattaa tekijät asianmukaiseen vastuuseen. Siihen pitää kuitenkin

yhteiskunnan päättäjien antaa riittävät voimavarat. Jokaisella kansalaisella on oikeus odottaa, että hän saa veroillensa asiallisena vastineena toimivan oikeusvaltion, jossa rikosoikeudellisesta vastuusta huolehditaan.

Syyttäjät eivät tällaista jaksa määräämättömästi. Tilanteen pitäisi olla hälyttävä yhteiskunnalle.

Ehdotuksen kohdassa 5.3.2 nostettu esille valtion yhteiset tietojärjestelmähankkeet ja hallinto.

Tietojärjestelmähankkeet. Koronan vuoksi on siirrytty käyttämään entistä enemmän etäyhteyksiä ja paine digitalisaation edelleen kehittämiseen on noussut. Tämä ei kuitenkaan saa tapahtua henkilöresurssien kustannuksella. Digitalisaation tulee edistää ja tehostaa työntekoa, ei pahentaa tilannetta.

Sen vuoksi atk-kuluihin ja atk-kehittämiskuluihin oleva rahoitus pitää erottaa henkilöstömenoista.

Samaan aikaan on kehitteillä AIPA -niminen asianhallintajärjestelmä, jonka kehittämiskulut ovat kasvaneet ennakoitua huomattavasti enemmän, jopa kymmeniä miljoonia. Samoin Valtorille maksettavat atk-kulut ovat lisääntyneet hyvin paljon. Syyttäjälaitoksella ei ole olemassa muita tapoja vastata kasvaneisiin atk-kuluihin kuin supistaa ydintoiminnastaan. Näihin menoihin menee syyttäjälaitoksessa enemmän kuin vuokrakuluihin.

Tilanne ei voi olla hyväksyttävä ja ydintoiminnan turvaamiseksi tietojärjestelmän kehittämismenot tulee maksaa muualta kuin siten, että vähennetään ydintehtäviä tekeviä henkilöitä. On arvioitu, että (onnistuessaan) AIPA maksaisi itsensä takaisin vuonna 2030. Valtorille maksettavat kulut nousevat voimakkaasti, mutta palvelutaso on huonoa. Oikeusvaltiota ja rikosvastuun toteuttamista perusteellisesti rapauttamatta ei voida ajatella, että tietojärjestelmäkulujen ja -uudistuksen vuoksi nyt säästettäisiin vuosittain ydintehtävien hoidosta.

Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että AIPA-järjestelmä lisää huomattavasti jo muutenkin ylikuormittuneen syyttäjälaitoksen töitä. On arvioitu työnlisäykseksi jopa useita kymmeniä henkilötyövuosia. Se on käsittämätöntä! Varsinkin, kun AIPAn ja digitalisaation kehittämisen nimissä on koko hallinnon alalta jo vähennetty 150 htv:tä. Lisätyömäärä tulee korvata syyttäjälaitokselle taikka toiminta kriisiytyy lopullisesti.

Tietohallintolaitteiden hankintamenettelyä pitää järkeistää. Samoin tietohallinnon kasvaviin kuluihin. Kun järjestelmiä ei saada ostaa kuin keskitetysti, ei se taho saisi nostaa kustannuksia koko ajan. Uusittaessa esimerkiksi tietokoneita hankitaan keskitetysti sellaisia koneita, etteivät ne sovellu vanhoihin ns. telakoihin taikka ne eivät sovellu tuomioistuimien salien varusteluihin taikka niistä puuttuu levyasemia yms. Eli käytännössä toiminta vaikeutuu ja käyttäjät joutuvat hankkimaan itse määrärahoilla tavaroita. Tällainen ei ole järkevää ja koko hankintamenettelyä ja sen keskittämistä tulee tarkastella kriittisesti.

Toivomme, että erittäin tarpeelliset lisämäärärahat syyttäjälaitokselle saadaan ja lisäksi varmistetaan, että määrärahat käytetään syyttäjien lisäämiseen eikä esimerkiksi atk-kuluihin ja -kehittämiskuluihin tai muiden vajeiden paikkaamiseen suoraan tai välillisesti.

Talous- ja henkilöstöhallinnosta sivulla 41 on esitetty tavoitteeksi vähentää HR-henkilöstöä 304 henkilötyövuotta. Kuten viime vuonnakin. HR-henkilöstön väheneminen on jo nyt aiheuttanut sen, ettei kyseistä henkilöstöä ole riittävästi. Esimerkiksi nimityksien asianmukaiseen tekemiseen vaaditaan paljon työtä vertailtaessa hakijoita ja jollei tätä tekevää henkilöstöä ole riittävästi hidastuu nimitysprosessit ja täytettäviä virkoja joudutaan pitämään avoinna, mikä aiheuttaa paineita siihen, miten muut työt ehditään tekemään. Tällöin on myös vaarana, että henkilöstö- ja taloushallintoasioita joutuu tekemään muu

henkilöstö, jolloin heidän työpanoksensa on poissa heidän varsinaisesta työstä. Tämän vuoksi tällainen suunnitelma ja vähentäminen ei oikeasti ole tehostamista.

Hankintojen kehittämisen kohdalla on paljon työtä tehtävänä. Nyt jopa tuolin tilaaminen kestää useita kuukausia. Myöskään tällainen ei ole järkevää ja koko hankintamenettelyä ja sen keskittämistä tulee tarkastella kriittisesti.

Toimitilojen kohdalla tulee oikeasti pohtia, mitkä viranomaiset voivat tehdä töitä samoissa tiloissa. Viranomaisten tiedot ovat yleensä ratkaisuvaiheessa salassa pidettäviä, jopa organisaation sisällä. Syyttäjälaitoksen osalta mahdollisuus toimia samoissa tiloissa esimerkiksi maanmittauslaitoksen kanssa ei juuri sellaisten asioiden vuoksi ole mahdollista. Asioissa tulee huomioida määrärahojen säästämisen lisäksi myös tietoturva-, salassapito-, kansalaisten yksityisyys- ja toiminnan tehokkuusnäkökulmat.

Etätyöhön tulee suhtautua positiivisesti, mutta siihen ei saa ketään pakottaa. On työnantajan asia osoittaa asianmukaiset työtilat työntekijöille. Kun toimitilojen käyttöä ja etätyötä pohditaan, tulee samaan aikaan käsitellä myös se, miten etätyön työtapaturmalainsäädäntö säädetään ajantasalle taikka ettei työntekijöitä tulisi velvoittaa itse hankkimaan työvälineitä ja kalustusta kotiin, jotta työturvallisuus toteutuu. Nämä asiat ovat nyt kokonaan miettimättä ja linjaamatta valtion toimitilastrategiassa.

Helsingissä 26.05.2022

Jukka Haavisto
Suomen Syyttäjäyhdistys ry:n
hallituksen puheenjohtaja